

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Hunyadi János törökellenes politikája (1444-1456)

Véber Zoltán

Témavezető: Dr. Bárány Attila

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Debrecen, 2025

I. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Jelen dolgozat Hunyadi János 1444 és 1456 közötti törökellenes politikáját vizsgálja, kiemelt figyelmet fordítva egyrészt Hunyadi és az ütközőállamok kapcsolatára, másrészt a törökellenes nemzetközi összefogás elindítását célzó, nyugati irányú diplomáciájára. Emellett nagy hangsúlyt helyez a jelentősebb hadjáratok és csaták közötti időszakokra is. Mivel e kérdéskört korábban nem dolgozta fel olyan kutatás, amely ezeket a szempontokat együttesen állította volna a középpontba, röviden kitérek arra is, hogyan született meg a témaválasztás gondolata. Tanulmányaim során kutatásaim középpontjában végig Hunyadi János kora állt. Alapszakos és mesterszakos szakdolgozataimat, valamint OTDK-dolgozatomat is ebből a korszakból írtam, így alaposan megismerhettem a vonatkozó szakirodalmat és forrásanyagot. A szakirodalom szűkössége és a saját kutatási tapasztalataim egyaránt azt erősítették meg bennem, hogy napjainkban továbbra is kevés a részletekbe menő, forrásokra építő had-, diplomácia- és politikatörténeti vizsgálat a 15. század közepének eseményeiről, különösen Hunyadi János törökellenes politikája esetében. Ezen hiányérzet háttérében több tényező is állhat. Egyrészt, noha Hunyadi személye és hadjáratai már a halálát követő időszakban is élénken foglalkoztatták a magyar közvéleményt és történetírást, a legtöbb mű főként a nagyszabású keresztes hadjáratokra, az oszmánok elleni csatákra, illetve Hunyadi politikai konfliktusaira fókuszált. Másrészt, a forrásanyag mennyiségi és minőségi korlátai nehezítik a korszak részletes feltárását: az ekkori dokumentumok jórészt töredékesek, szórványosak, és messze elmaradnak a későbbi évtizedekből fennmaradt források bőségétől. Továbbá a kor nem hasonlítható össze Zsigmond király időszakával sem, hiszen Zsigmond kiemelkedő nemzetközi tekintélyének és aktív európai szerepvállalásának köszönhetően számos külföldi forrásban feltűnik, ellentétben Hunyadi Jánossal, aki csak kormányzói tisztséget viselt, és „homo novusként” került vezető szerepbe.

Ugyanakkor elvitathatatlan, hogy Hunyadi nagy csatáiról számos kiemelkedő hadtörténeti tanulmány született, melyek tükrében nehéz új információkat vagy értelmezési szempontokat felfedezni. Ennek ellenére a hadjáratok közötti időszak eseményei, Hunyadi és a Zsigmond idejében ütközőállamoknak nevezett politikai tényezők kapcsolatrendszer, valamint az oszmánok elleni diplomácia mindeddig kevés figyelmet kaptak a szakirodalomban, és a történetírás nem törekedett e folyamatok és összefüggések részletes feltárására.

A dolgozat témája tehát egy új, átfogóbb megközelítést igényel. Nem a jól ismert hadjáratok szemszögéből vizsgálom Hunyadi János törökellenes politikáját, hanem az azokat összekötő

időszakokra helyezve a hangsúlyt. A teljesebb kép megrajzolása érdekében pedig négy fő terület elemzésére törekszem.

1. Hunyadi János és az ütközőállamok kapcsolata

E vizsgálat során három fő kérdésre keresem a választ:

- Hogyan alakult Hunyadi és az érintett államok (Szerbia, Havasalföld, Bosznia) viszonya?
- Nyújtottak-e segítséget Hunyadi számukra, és ha igen, milyen formában?
- Milyen módon tudta Hunyadi bevonni ezeket az államokat a törökellenes harcokba?

2. Diplomácia

A második témakör a Hunyadi-féle diplomácia bemutatása, amely néhány kivételtől eltekintve az oszmánok elleni fellépésre irányult.

- Milyen módszerekkel igyekezett Hunyadi külső segítséget szerezni a törökök elleni küzdelemhez?
- Kik voltak a legfontosabb szövetségesei e harcban?
- Milyen mértékben jártak sikerrel ezek a diplomáciai kezdeményezések?

3. Hunyadi János törökellenes politikájának szakaszolása

Miként bonthatjuk szakaszokra Hunyadi törökellenes tevékenységét? A köztudatban él egy olyan vélekedés, mely szerint Hunyadi – ellentétben a Zsigmond király idejéből ismert, inkább defenzív stratégiával – offenzív, kezdeményező stratégiát folytatott. Ez a kép részben megalapozott, hiszen Hunyadi valóban nem mondott le a támadó stratégiáról, ugyanakkor két egymást követő veresége a szultáni erőkkal szemben ráébresztette arra, hogy Magyarország erőforrásai korlátozottak, s emiatt ez a stratégia hosszú távon nem tartható fenn.

A dolgozat kronológiai keretének meghatározása első pillantásra igen nehéz feladatnak tűnik. Kérdés, hogy lehet-e Hunyadi törökellenes politikájáról beszélni az előtt, hogy kormányzóként (1446–1452) az ország első számú vezetőjévé vált, s ezzel a külpolitika fő alakítójává. Mindazonáltal úgy vélem, hogy a várnai csatát követően – sőt, talán már korábban, I. Ulászló uralkodása alatt is – Hunyadi János tekintélye és a törökökkel szembeni megkérdőjelezhetetlen hadvezéri tapasztalata révén döntő befolyást gyakorolt az ország törökellenes politikájára. Emellett Hunyadi rendelkezett is olyan mértékű ambícióval, hogy már a várnai csatát követő időszakban magának vindikálja az erről szóló döntések, és a véghezvitelüket is a saját kezébe vette. Ezt mutatja például az 1445-ben a pápa által, Hunyadi kérésére megújított keresztes bulla, illetve az a kijelentés, amelyet Waleran de Wavrinnak, az Al-Dunán harcoló burgundi flotta parancsnokának tett 1445-ben: „*most a királyság, a nemesség és a nép az én gondjaimra van*

bízva”. Hasonló bizonytalanság vetődik fel V. László trónra lépése és Hunyadi kormányzói rangjának megszűnése kapcsán is. Bár Hunyadi formálisan lemondott a kormányzóságról, az ország főkapitányaként és a királyi jövedelmek kezelőjeként, továbbra is az ő feladata volt az ország védelme, és a törökök elleni politika irányítása.

A disszertáció struktúrája három nagy egységre tagolódik. Az első fő részben Hunyadi János és a Magyar Királyság déli szomszédainak kapcsolatrendszerét vizsgálom, különös tekintettel három országra: Szerbiára, Havasalföldre és Boszniára. Ezek az államok már Zsigmond király idejétől – kisebb-nagyobb megszakításokkal – a Magyar Királyság vazallusai voltak, és együtt alkották az úgynevezett „ütközőállamok rendszerét”, amelynek elsődleges feladata a török támadások feltartóztatása volt. Zsigmond halálát követően ez a védelmi struktúra meggyengült, így az 1437-es évektől kezdve az oszmán csapatok akadálytalanul támadhatták Magyarországot. Hunyadi fellépésével azonban a rendszer újjászerveződött, és 1444-től egészen 1456-ig hatékonyan betöltötte szerepét, megakadályozva, hogy török csapatok elérjék a Magyar Királyság határait.

A második fő rész Hunyadi hatalmi befolyásának kiterjesztésére tett kísérleteit tárgyalja. Első alfejezetében elemzem a Tallóci Petkó és Hunyadi kapcsolatát taglaló kérdéseket, különös tekintettel arra, hogy miként próbálta Hunyadi kiterjeszteni hatalmát a Horvát bánagra. Ez a terület ugyan a Magyar Királyság része volt, de az 1440-es évek polgárháborúját követően a központi kormányzat csupán korlátozott mértékben tudta gyakorolni befolyását. A következő alfejezetben a Duna torkolatánál fekvő Kilia stratégiai jelentőségű kikötőjének megszerzésével foglalkozom. Mivel Zsigmond király uralkodása alatt is történtek már kísérletek a kikötő elfoglalására, e szakasz időben némileg kilóg a dolgozat szigorúan vett kronológiai keretéből, de fontossága indokolja a korábbi előzmények bemutatását. A fejezet harmadik részében a Raguzai Köztársaság és a Szent Száva hercege (Stefan/Stjepan Vukčić Kosača) közötti, 1451 és 1454 közé tehető háború kerül, amely kezdeti szakaszában reális esély mutatkozott rá, hogy Hunyadi beavatkozik, és így aláveti a herceget a Szent Koronának.

A harmadik fő fejezet a dolgozatom gerince. Ebben kísérlem meg az előző fejezetekben bemutatott eseményeket egységes keretbe foglalni. Kiegészítem ezt Hunyadi diplomáciai lépéseinek, tevékenységének bemutatásával, hogy ezáltal egy átfogóbb képet alkothassak Hunyadi törökellenes stratégiájáról. A fejezeten belüli alfejezetek szerkezete a stratégiai változásokhoz igazodik, bemutatva, hogy Hunyadi miként alkalmazkodott és módosította törökellenes politikáját az Oszmán Birodalom terjeszkedéséből fakadó új kihívásokhoz.

II. Az alkalmazott módszerek vázolósa

A kutatási téma sokrétűsége – a Balkán-félsziget politikai viszonyaitól kezdve egészen a nyugati államokkal kialakított diplomáciai kapcsolatokig – előzetesen is jelezte, hogy a disszertáció megírása egy hosszabb, módszeres és szisztematikus forrásfeltáró munkafolyamatot igényel. A balkáni politikai tényezők vizsgálatakor – az oszmán hódítás és az alacsony szintű írásbeliség következtében – nem csupán a helyi dokumentumokra, hanem külföldi országok forrásaira is támaszkodnom kellett. Ezért Bosznia és Szerbia esetében a magyar okleveles és narratív forrásokon túl raguzai és velencei anyagokat is bevontam, hiszen e két állam kiterjedt gazdasági kapcsolatokat ápolt a térségben, és a gyakori érdeklődések miatt részletesen rögzítették a régió eseményeit. Havasalföld földrajzi helyzete miatt azonban a raguzai és velencei dokumentumok nem, vagy csak korlátozottan voltak használhatók, így itt elsősorban a magyar források bizonyultak mérvadónak, amelyeket az erdélyi szász városok havasalföldi gazdasági érdekeltségeinek köszönhetően nagyobb számban őriztek meg.

Hunyadi János törökellenes nemzetközi összefogás létrehozására irányuló nyugati diplomáciai tevékenysége megkövetelte az érintett országok forrásainak bevonását. Ennek megfelelően a korábban említett velencei és raguzai dokumentumok mellett pápai és német forrásokat is elemeztem, továbbá lehetőség szerint milánói, cseh és lengyel anyagokat is felhasználtam. Bár a dolgozat elsődlegesen magyar és keresztény szemszögből íródott, vizsgálatomból nem hagyhattam ki a szembenálló fél, az oszmánok fennmaradt narratív forrásait sem.

A dolgozatom minél teljesebbé tétele érdekében – a legmodernebb magyar és nyugati történetírás eredményei mellett – felhasználtam és beépítettem az általam vizsgált balkáni államok nemzeti történetírásának kutatási eredményeit is. Ez fontos kiegészítésnek bizonyult, hiszen az eredményeik – néhány kivételtől eltekintve – korábban nem voltak bevonva a hazai Hunyadi-kutatásba, és ilyen széles körben mindeddig egyáltalán nem kerültek felhasználásra. Munkám középpontjában a külpolitika áll. A belpolitikai viszonyokra és az ország általános állapotára kizárólag annyiban térek ki, amennyiben azok elengedhetetlenek a törökellenes stratégiák és a diplomáciai kapcsolatok megértéséhez.

A dolgozat felépítése jelentős kihívást jelentett. Az egyes témák – hadjáratok, diplomáciai kezdeményezések, belpolitikai fordulatok – kronológiai szálai többszörösen átfedik egymást, ami akaratomon kívül az információk ismétléséhez vezetett. Igyekeztem arra törekedni, hogy egy-egy fontosabb eseményt csak egyszer mutassak be részletesen, és ha szükséges, lábjegyzetben utaljak a korábbi kifejtésre. Komoly nehézséget okozott az ütközőállamok vezetői és Hunyadi közötti konfliktusok értelmezése is. Munkahipotézisem szerint ezek a nézeteltérések elsősorban azért alakultak ki, mert az érintett fejedelmek az oszmánokkal kerestek kapcsolatot, vagy ki akartak válni a magyar befolyás alól. Ez azonban nem volt igaz,

és egy ilyen konfliktus esetében sem jelenthető ki egyértelműen, hogy kizárólag ez a törekvés állt volna a háttérben. Mindazonáltal ezen konfliktusok vizsgálata feltétlenül szükséges, hiszen közvetlenül befolyásolták Hunyadi és a déli vazallus politikai szereplők együttműködését, így közvetve Hunyadi törökellenes politikáját is. További problémát okozott, hogy V. László visszatérése után ki alakította a külpolitikát Magyarországon. V. László elszigetelt helyzetéből adódóan, és az országtól távol tartózkodása miatt nehéz helyzetben volt. És bár a „közös kormányzásuk” három éve alatt jelentős idő konfliktussal telt a főhatalom gyakorlása és a királyi jövedelmek birtoklásának kérdése miatt, még ezalatt az idő alatt is, a közös ellenség miatt a török kérdésben azonos állásponton voltak, és koordináltan léptek fel.

III. Az eredmények tézisszerű felsorolása

Disszertációmban Hunyadi János törökellenes politikáját igyekeztem több szempontú elemzéssel árnyalni és bővíteni a jelenleg ismert történeti ismeretanyagot. Ennek keretében megvizsgáltam Hunyadi János és az ütközőállamok kapcsolatát, illetve azt, hogy miként tudta a vazallus területeket integrálni az oszmánok elleni harcokba. Külön kitértem arra is, hogy Hunyadi milyen módon törekedett hatalma kiterjesztésére egyes területek fölött, s ezáltal miként bővítette a török–magyar frontot. Végül, diplomáciai források bevonásával és az előző fejezetek eredményeinek szintetizálásával kísérletet tettem Hunyadi törökellenes politikájának kronológiai bemutatására, különösen a nagy hadjáratok közötti időszakokra fókuszálva, amelyek gyakran háttérbe szorulnak a történeti elemzésekben. Az eredmények az alábbiak szerint foglalhatóak:

1. Hunyadi törökellenes politikájának szakaszolása

A hagyományos felfogás szerint Hunyadi Jánost sokáig úgy tekintették, mint aki Zsigmond király eredményes, bár inkább védekező stratégiájával szemben egyértelműen támadó, offenzív hadviselést követett. Ez a vélekedés részben megalapozott. Hunyadi valóban nem vetette el teljesen a kezdeményező stratégiát, ugyanakkor két egymást követő veresége a szultáni erőkkal szemben világossá tette, hogy Magyarország korlátozott forrásai hosszabb távon nem teszik lehetővé az állandó támadó hadviselést. Ily módon fokozatosan visszatért Zsigmond defenzív, védelemre építő elgondolásaihoz.

A kérdés tehát az, miként szakaszolható Hunyadi stratégiája, és miként jutott el a kezdeti, támadó szellemű megközelítéstől a későbbi, defenzív szemlélet előtérbe kerülő időszakig. Ebből a szempontból két fő fordulóponthoz határozható meg. Az első az 1448-as rigómezei hadjárat köthető. A hadjárat előtti időszak egyértelműen az offenzív szakaszhoz sorolható.

A várnai csata kudarcra ugyanis nem törte meg Hunyadi elszántságát a további támadó hadjáratok folytatására, és a vereséget nem a saját gyengeségének, hanem elsősorban a balkáni fejedelmek elmaradt támogatásának tulajdonította. Éppen ezért a következő nagy hadjárat szervezését már a rákövetkező évben megkezdte, és évről évre követéseket indított a pápához, illetve más keresztény uralkodókhoz a szükséges támogatás megszerzésére. Noha eredetileg már 1446-ban el akarta indítani a hadjáratot, a kedvezőtlen visszajelzések miatt kénytelen volt elhalasztani, először 1446-ban, majd 1447-ben is. Végül 1448-ban ismét a hadjárat elodázására bízatták, azonban miután a pápához küldött követe visszaérkezett a Szentszéktől, már nem hagyta abba az előkészületeket. Attól tartott, hogy ha újabb egy évvel késlelteti a háborút, akkor elveszíti a lelkesedést és a lendületet, továbbá nem tudja ismét felállítani azt a hadsereget, amely akkor a rendelkezésére állt. Bár V. Miklós pápa, V. Alfonz és egyéb itáliai államok támogatása végül elmaradt, mégis csaknem 30 000 katonát – hadvezéri pályafutása legnagyobb seregét – sikerült egyesítenie. A régóta tervezett nagy összecsapás azonban szerencsétlen véget ért. A serege katasztrofális vereséget szenvedett II. Murád szultán csapataitól.

A következő időszak a rigómezei vereségtől Bizánc 1453-as elestéig tartott. A rigómezei kudarc végérvényesen lezárta a Magyar Királyság nagyszabású offenzíváinak korszakát, és szertefoszlatta azt a reményt, hogy a törököket – számottevő nemzetközi segítség nélkül – magyar vezetésű seregekkel ki lehet űzni Európából. Bár Hunyadi János a következő év elején még azt közölte a pápával, hogy szándékában áll folytatni a háborút, a rigómezei katasztrófa következtében nem sokkal később ő maga is belátta, hogy stratégiaváltásra van szükség. A Magyar Királyság biztonságának megőrzése érdekében elengedhetetlenné vált a szultánnal kötött fegyverszünet, valamint az ütközőállamok rendszerének megerősítése. A fegyverszüneti tárgyalások eredményeként 1449 decemberében – a havasalföldi vajda közreműködésével – egy évre szóló megállapodás született, majd 1451 novemberében a szerb despota közvetítésével egy újabb, hároméves fegyverszünetet sikerült tető alá hozni a kormányzó és a szultán között. A fegyverszünettel pedig nem csak a Magyar Királyság békéjét, hanem az ütközőállamokét is biztosította, akiktől időközben a hűségesküjük megújítását várta el. Ez idő alatt nincs tudomásunk arról, hogy ebben az időszakban bármiféle konkrét törökellenes hadjárat szervezése megindult volna.

A fegyverszünetek 1453-ig viszonylagos nyugalmat teremtettek Magyarországon és az Oszmán Birodalom kapcsolatában. Ekkor azonban súlyos fordulat állt be, amely Hunyadi törökellenes politikájában kényszerűen egy új szakaszt nyitott. Az 1451-ben trónra lépő II. Mehmed szultán 1453. május 29-én bevette Konstantinápolyt, és már a nyár folyamán nyilvánvalóvá vált, hogy a következő évben Szerbia és Magyarország ellen kíván hadjáratot indítani. Hunyadi stratégiája

ennek ellenére alapvetően nem változott. Továbbra is igyekezett fegyverszünetet kötni a törökökkel, amire 1454 és 1455 között háromszor is kísérletet tett. Ezen a helyzeten az 1454-es szerbiai hadjárata sem változtatott érdemben, hiszen azon kívül, hogy segítséget nyújtott az egyik ütközőállamnak, feltehetőleg az volt a célja, hogy demonstrálja a magyar haderő erejét, s így kényszerítse ki egy új fegyverszünet megkötését.

A lényegi fordulatot valószínűleg a szultán elutasító magatartása hozta el. Mihelyt II. Mehmed megszegte a fennálló fegyverszünetet, a magyarok azonnal bekapcsolódtak a nagy kereszties hadjárat szervezésébe. Álhírek terjesztésével – miszerint a szultán békét akar kötni a magyarokkal a szabad átvonulásért cserébe – ráadásul nyomást gyakoroltak a kereszties hadvezetőire. Ez a folyamat ugyanakkor nem jelentett teljes visszatérést a korábbi offenzív stratégia irányvonalához, hiszen ekkor már szó sem volt arról, hogy a hadjárat terhének legnagyobb része ismét a Magyar Királyságra háruljon, és ő legyen az egész vállalkozás fő szervezője.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy Hunyadi törökellenes politikája három, jól elkülöníthető szakaszra tagolódik. Az első az 1448-as rigómezei vereségig tartó időszak, amelyet az offenzív stratégia határozottan támadó jellege dominált. A második szakasz a rigómezei ütközet (1448) és Bizánc bukása (1453) közé esik. Ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy a Magyar Királyság önerejéből, jelentősebb külső segítség nélkül, nem tudja kiszorítani a szultáni erőket Európából, és így fegyverszünetre törekedett, és ezzel egyidejűleg megerősítette az ütközőállamok magyar orientációját. A harmadik periódus 1453-tól kezdve rajzolódik ki, amikor II. Mehmed elfoglalta Konstantinápolyt, nyilvánvalóvá téve a további, Magyarországot és Szerbiát célzó hadműveletek tervét. Hunyadi ebben a helyzetben sem tért vissza az 1440-es évek elejét jellemző agresszív koncepcióhoz, ugyanis egyértelmű volt számára az erők közti különbség. Ezért ismét fegyverszünet megkötésére törekedett, és bár közreműködött a kereszties háborús törekvések diplomáciai előmozdításában, a gyakorlatban inkább kivárt. Ez egyértelműen azt jelzi, hogy a korábbi offenzív elgondolásokat egyre inkább egy mérsékeltebb, defenzív, a külső segítség megszerzését előtérbe helyező politika váltotta fel. Ez a megközelítés egyértelmű párhuzamot mutat Mátyás király későbbi külpolitikájával, amely ezek fényében nem radikális irányváltásként, hanem apja stratégiájának szerves folytatásaként értelmezhető.

2. Diplomácia

Hunyadi János legfőbb szövetségese az oszmánok elleni harcban egyértelműen a pápaság volt. Politikai pályafutása során három pápa – IV. Jenő, V. Miklós és III. Kallixtus – ült Szent Péter trónján, és egyikük sem utasította vissza a tőle érkező segítségkéréseket. A pápák nem csupán a kereszties hadjáratok kihirdetőiként, hanem azok fő mozgatórugóiként is működtek. Feladatuk közé tartozott a hadjáratok nemzetközi szervezése, valamint a részt vevő keresztény hatalmak

közötti konfliktusok elsimítása, ha erre szükség volt. A támogatás biztosítása érdekében a pápák bűnbocsánatot és egyházi tizedet engedélyező bullákat adtak ki, amelyek elősegítették a hadjáratok anyagi és emberi erőforrásainak biztosítását. Hunyadi ezért, szinte minden évben felkereste a pápát, ha hadjáratot tervezett, és általában sikerült is támogatást szereznie.

V. Miklós pápa kapcsán gyakran elterjedt az a nézet, hogy nem nyújtott segítséget Hunyadinak az 1448-as rigómezei hadjárat során, hanem csupán a hadjárat elhalasztását kérte. Ez azonban nem felel meg teljesen a valóságnak. A pápa már 1448 elején a következő évre, 1449-re ígérte támogatását, de Hunyadi nem akarta elhalasztani a hadjáratot. Ennek ellenére V. Miklós 1448 áprilisában kihirdette a keresztes bullát, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a következő évi hadjárat előkészítésére, és nagy valószínűséggel Hunyadi már 1448-as hadjárat ideje alatt élt a keresztes bulla adta „lelki és anyagi” előnyökkel.

A másik meghatározó szereplő V. Alfonz aragóniai király volt. A Földközi-tenger térségének egyik legerősebb keresztény uralkodójaként, valamint Nápoly királyaként és a pápa hűbéreséül szolgálva nem hagyhatta figyelmen kívül a keresztes hadjáratok ügyét. Ennek következtében Alfonz megkerülhetetlen szereplővé vált egy esetleges nagyszabású hadjárat élére állítható vezetőként. Az együttműködés lehetőségét tovább erősítette, hogy Alfonz neve már 1438-ban és 1446-ban is felmerült mint lehetséges magyar király. Hunyadi és Alfonz között 1447-ben és 1448-ban intenzív diplomáciai tárgyalások zajlottak, amelyek során Hunyadi ajánlatot tett számára: katonai támogatásért cserébe a magyar trón lehetőségét kínálta fel. Ez a javaslat érthetően vonzó volt Alfonz számára, és végül 1447. november 6-án egy szerződés aláírásához vezetett. Az egyezség egy nagyszabású hadjárat előkészítését szolgálta, amelynek keretében Alfonz százezer aranyforintot biztosított volna, ebből pedig Hunyadi tizenhatezer katonát toborzott volna. Cserébe Aragónia királya megszerezhetné volna a magyar koronát. A megállapodás azonban végül nem valósult meg, mivel Filippo Maria Visconti milánói herceg 1447 augusztusában bekövetkezett halála hatalmi vákuumot idézett elő Itáliában. Ez lehetőséget teremtett Alfonz számára, hogy kiterjessze befolyását Közép-Olaszországban és Toszkánában, így figyelmét e térségre összpontosította, és a törökellenes hadjárat ügye – ha valaha is komolyan foglalkoztatta – háttérbe szorult. Ennek következtében a várt támogatás elmaradt. Mindazonáltal Alfonz továbbra is fenntartotta érdeklődését a Balkán iránt, és az oszmánok térségből való kiszorításában is érdekelt maradt. Ennek eredményeként Bizánc bukása után a magyarok továbbra is az egyik lehetséges szövetségesként tekintettek rá.

A harmadik lehetséges szövetséges III. Frigyes császár volt, azonban a magyarokkal való viszonya korántsem volt jó. Ennek fő oka, hogy V. Lászlót fogságban tartotta, nem szolgáltatta vissza a Szent Koronát, és több nyugat-magyarországi területet is megszállás alatt tartott, ami

állandó konfliktust eredményezett a felek között. Bár III. Frigyes hatalmi játszmája Hunyadi számára bizonyos szempontból előnyös volt, hiszen kormányzói hatalmát addig őrizhette meg, amíg V. Lászlót nem engedték szabadon, nyíltan azonban törökellenes szövetség megkötésére mégsem került sor. A helyzet Konstantinápoly eleste után változott meg, amikor az európai közvélemény, a pápa mellett, a császártól is határozott lépéseket várt a kialakult helyzet kezelésére. Ennek érdekében III. Frigyes birodalmi gyűléseket hívott össze, ahová szinte valamennyi európai állam vezetői meghívást kaptak. A magyar követek is megjelentek, bár az első gyűlésen – a fennálló fegyverszünet miatt – még nem vettek részt. Ekkorra V. Lászlót ugyan szabadon engedte a császár, azonban a Szent Korona és a nyugat-magyarországi városok továbbra is az ő kezében maradtak.

A magyar követek beszámoltak a „mehmedi ajánlatról”¹, amelynek nem volt valóságalapja, azonban tartalmát tekintve azt sugallta, hogy a szultán békét ajánl Magyarországnak, cserébe azért, hogy csapatai átvonulhassanak a magyar területeken, ezzel nyomást gyakorolva a császárra és a birodalmi gyűlésen részt vevőkre. Ez a stratégia kezdetben sikeresen befolyásolta a jelen lévő birodalmi rendek képviselőit és a külföldi követeket, azonban a birodalmon belüli belső konfliktusok, III. Frigyes tétlensége és a magyarokkal fennálló feszült viszony végül meghiúsította az együttműködést, így Magyarország nem kapta meg a remélt támogatást.

Velence, mint tengeri hatalom, megkerülhetetlen szereplője volt egy sikeres hadjáratnak. A városállam olyan jelentős flottával rendelkezett, hogy nélküle szinte lehetetlennek tűnt az Anatóliát és Ruméliát összekötő tengerszorosok lezárása. És mivel Velence gazdaságának alapját a levantei kereskedelem jelentette, amelyet az oszmán terjeszkedés súlyosan fenyegetett, így a városállam létének biztonsága is veszélybe került. Ezzel összefüggésben Hunyadi követei minden alkalommal, amikor Itáliába utaztak, biztosan megálltak Velencében, hogy támogatást kérjenek. A velencei szenátus ezen alkalmakor mindig támogatásáról biztosította a magyar követeket, azonban segítségnyújtását ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a hadjárat mögé jelentős hatalmak is felsorakozzanak. Ez elsőre pusztán udvarias elutasításnak tűnhet, azonban a városállam korábbi politikáját tekintve valószínű, hogy komolyan számoltak e lehetőséggel. A velencei kereskedők pragmatikus politikát folytattak, ezért ha valódi összefogás jött volna létre, vagy ha Velence maga háborúba keveredett volna a törökökkel, valószínűleg aktívan részt vettek volna a hadjáratban, ahogyan azt 1444-ben is tették. Mivel azonban politikai döntéseiket elsősorban gazdasági érdekeik vezérelték, hasonlóan a magyarokhoz, Velence is kihasználta az adódó lehetőségeket, és amikor alkalma nyílt rá, fegyverszünetet kötött a szultánnal. Erre az

¹ A névadás tudatos döntés, mivel ezt tartom a későbbi, a magyar történettudományban „Szulejmáni ajánlat” néven ismertté vált retorikai fogás előzményének és kiindulópontjának.

általunk vizsgált időszakban 1446-ban, 1451-ben és 1454-ben is sor került, hogy biztosítsák a zavartalan kereskedelmet és fenntartsák gazdasági stabilitásukat.

Magyarország diplomáciája szempontjából nem szabad figyelmen kívül hagyni a burgundi herceget, III. Fülöpöt sem, aki 1444–1445-ben tényleges katonai támogatást nyújtott a keresztes hadjáratához. Később, az 1454–55-ös birodalmi gyűléseken is kifejezte részvételi szándékát, azonban támogatását ő is egy széleskörű nemzetközi hadjárat megindulásához kötötte. Emellett a közép-európai hatalmak szerepét sem lehet figyelmen kívül hagyni, különösen Csehországot és Lengyelországot, amelyekhez a 15. század közepén az ország uralkodóit dinasztikus kapcsolatok fűzték. Ezek a kötelek alapot adhattak arra, hogy Magyarország számíthasson támogatásukra egy esetleges hadjárat során

Hunyadi János és az általa vezetett ország hatalmi tényezőként működött még úgy is, hogy Magyarországnak ebben az időszakban nem volt uralkodója. Ez részben az ország geopolitikai helyzetéből fakadt, hiszen ekkorra már közel fél évszázada Magyarország volt az elsődleges keresztény hatalom, amely nemcsak képes volt feltartóztatni az Oszmán Birodalom terjeszkedését, hanem szükség esetén támadólag is fellépett ellene.

Hunyadi János neve már 1444 előtt összefonódott a török elleni harccal, így a keresztény világban ő számított a kérdés legjobb ismerőjének és a leghitelesebb hadvezérnek. Egy Oszmán Birodalom elleni hadjáratot nélküle aligha lehetett volna megszervezni, ami jelentős politikai befolyást biztosított számára. Európa-szerte ismertté vált neve és katonai tekintélye megnyitotta előtte a nyugati hatalmak kapuit, követei pedig bármely keresztény uralkodó udvarába bebocsátást nyertek.

Ez a nemzetközi tekintély azonban nem csupán azt jelentette, hogy Hunyadi követi tárgyalásokat folytathattak külföldön, hanem azt is, hogy a legjelentősebb európai hatalmak is rendszeresen küldtek hozzá követségeket. Ez a diplomáciai aktivitás jól tükrözi Hunyadi központi szerepét a keresztény világ törökellenes stratégiájában, valamint azt, hogy Magyarország király nélkül is kulcsfontosságú hatalmi tényező maradt a régióban.

3. Hunyadi és az ütközőállamok viszonya

Fontos újra feltenni a kérdést, hogy beszélhetünk-e egyáltalán a déli országok esetében a Zsigmond-korban még létező, ám uralkodása után széteső ütközőállamok rendszeréről? Zsigmond korában az ütközőállamok rendszere egy zárt védelmi vonalat jelentett, amelynek elsődleges feladata az volt, hogy feltartóztassa a török támadásokat, és megakadályozza, hogy az oszmánok átvonuljanak az érintett területeken. Ennek alapvető feltétele volt, hogy Magyarország és az Oszmán Birodalom között ne legyen közvetlen határ, valamint hogy a közbeeső országok elismerjék a magyar fennhatóságot és vállalják a törökellenes védelem

szerepét. Zsigmond halála után ezek a kritériumok már nem teljesültek. 1438-ban az oszmánok a havasalföldi vajda segítségével feldúlták Erdélyt, majd 1439-ben Szerbia eleste után Magyarország és az Oszmán Birodalom közvetlen szomszédokká váltak egy széles határszakaszon. Ez megszüntette az ütközőállamok rendszerének működési lehetőségét. A helyzet azonban az 1444-es váradi békével átmenetileg megváltozott: a béke megszüntette a közvetlen magyar-török határt, és újra lehetőséget teremtett az ütközőállamok működésére. Ennek eredményeként 1444 és 1455 között Magyarországot nem érte közvetlen oszmán támadás, ami azt jelzi, hogy a rendszer bizonyos mértékig ismét betöltötte funkcióját. Felvetődik azonban a kérdés, hogy Hunyadi valóban ilyen szerepet szánt-e ezeknek az országoknak uralmának teljes időszaka alatt. Ennek megállapításához szükség lenne az érintett államok hűségesküinek vizsgálatára, ám sajnálatos módon csak Tamás István bosnyák király esetében maradt fenn vizsgálható forrás. Tamás István 1444-ben még egy hagyományos vazallusi szerződést kötött, amelyben hűséget és szolgálatot esküdött. 1449-ben azonban már kifejezetten az ütközőállamok szerepkörének megfelelő kötelezettségeket vállalt: megígérte, hogy nem vezeti át és nem engedi keresztül a törököket Magyarország felé, illetve ha olyan nagy oszmán sereg támadná meg Boszniát, amely ellen nem tudná megvédeni a magyar átkelőhelyeket, azonnal értesíti Hunyadit.

Ez a változás arra utal, hogy az ütközőállami rendszer újraélesztése nem csupán elméleti lehetőség volt, hanem Hunyadi tudatos politikájának részét képezte. Ismerte és adaptálta Zsigmond védelmi rendszerét, felismerve annak stratégiai jelentőségét. Az időpontok is egyértelműen illeszkednek a felvázolt időszak szakaszolásába, ami bizonyítja a defenzív szakasz meglétét és működését.

Mit kérhettek cserébe az ütközőállamok Hunyaditól? Elsődlegesen védelmet és katonai segítséget egy esetleges török támadás esetén, hiszen erre több példa is akad. 1454-ben, amikor Szerbia került veszélybe, Hunyadi aktívan részt vett az ország védelmében, a következő évben pedig, amikor Havasalföld vált fenyegetetté, ugyancsak megkezdte a felkészülést a segítségnyújtásra. Mindez arra utal, hogy a Hunyadival kötött megállapodások nem csupán formális ígéretek maradtak, hanem tényleges katonai támogatással is jártak. Ezen kívül az ütközőállamok másik fontos elvárása az lehetett, hogy Hunyadi biztosítsa számukra a törökökkel kötött fegyverszünetekbe való bekerülést, ami megóvhatta őket a közvetlen oszmán támadásoktól. Ennek egyik konkrét példája az 1451-es fegyverszünet, amelybe Hunyadi bevonatta az érintett államokat, így azok egy időre mentesülhettek az oszmán fenyegetéstől. Mindezek alapján megállapítható, hogy Hunyadi nem csupán fenntartotta az ütközőállami rendszert, hanem aktív katonai és diplomáciai eszközökkel is biztosította annak működését.

Nyilvántartási szám: DEENK/64/2025.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Véber Zoltán

Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10078686

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (3)

1. **Véber, Z.:** Tallóci Petkó és Hunyadi János kapcsolata.

In: *Medievisztikai Vándorkonferencia : Tanulmányok 1.. Szerk.: Gephárt Enikő; Hunyadi Zolt; Martus Nikoletta, Szegedi Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, Szeged, 233-253, 2024, (Studia Mediaevalia Itinerantia, ISSN 3004-2682) ISBN: 9789633069790*

2. **Véber, Z.:** A fekete-tengeri Kilia magyar vonatkozásai Luxemburgi Zsigmond és Hunyadi János korában.

In: *Metszéspontok : Tanulmányok a középkorról és a kora újkorról. Szerk.: Véber Zoltán; Virágh Ágnes, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Debrecen, 69-89, 2023. ISBN: 9789634905325*

3. **Véber, Z.:** Az 1443-as bosnyák királyválasztás magyar vonatkozásai.

In: *Micae Mediaevales XII. : Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról. Szerk.: Rudolf Veronika; Hunyadi Sándor; Illés Kornél András, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Budapest, 157-169, 2023, (Tanulmányok - Konferenciák, ISSN 2062-2198 ; 18.)*

Idegen nyelvű, hazai könyvrészletek (1)

4. **Véber, Z.:** Hungarians and the Crusade from the fall of Constantinople to the Regensburg Reichstag.

In: *Mercenaries and Crusaders. Szerk.: Bárány Attila, HUN-REN-DE Középkori Magyarország és Közép-Európa Hadtörténete Kutatócsoport, Debrecen, 365-380, 2024, (Memoria Hungariae, ISSN 2498-7795 ; 15) ISBN: 9789634905547*

A DEENK a Jelölt által a Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2025.02.20.

